

Példamutató erdőgazdálkodás Csehországban

Az Ipoly Erdő Rt. ötfős csoportjával május 25-én és 26-án látogatást tettünk a Krtiny Tanulmányi Erdőgazdaságnál, ahol a mi középhegységi területeihez hasonló klíma és termőhelyi adottságok közt olyan példaértékű, rendkívül gondos erdőkezeléssel ismerkedhettünk meg, mely az itthon alkalmazott felújítógázoknál természetesebb erdőképet eredményez. Magyarországon Róth Gyula professzor úr szálalóvágási kísérletei óta az erdőgazdálkodási gyakorlatból feledésbe ment az erdei ökoszisztéma biológiai sajátosságaira hangsúlyt helyező erdőművelés.

A látottakat azért találok hasznosnak közzétenni, mert az ottani – régi hagyományokra támaszkodó – gazdálkodás a hazai szakemberek körében is érdeklődésre tarthat számot, mivel számos eleme a mi viszonyaink közt is meghonosítható.

Természeti viszonyok és gazdasági tevékenység:

A Krtiny Tanulmányi Erdőgazdaság 10 441 ha-on gazdálkodik 210–573 m-es tengerszint feletti magasságban. Az évi átlaghőmérséklet a magasságtól függően 7,5–8,1 °C, a csapadék mennyisége hosszú évek átlagában az alacsonyabb részekben 530 mm, magasabban fekvő területeken 680 mm. A Csehországban használt osztályozás szerint területük 16%-a a bükk zónában fekszik, 27% a bükkös-tölgyes, tölgyes-bükkös részaránya 52% és 5% található a tölgy klímában. A talajok zömmel mészkövön és dolomiton kialakult különböző erdőtalajok és ranker talaj.

Az évi fakitermelési lehetőség 70 000 m³, melyből átlagosan 55 000 m³-t termelnek ki évente. (Ezt először hallva hatalmas tarra vágott hegyoldalak jelentek meg lelki szemünk előtt.)

A terület 1923-ig a Lichtenstein grófok birtoka volt, azóta a Tanulmányi Erdőgazdaság kezelésében van. 1923–1938-ig Josef Konsel (1875–1958) volt a Brnoi Egyetem erdőművelés professzora, akinek munkássága azóta is meghatározó gazdálkodásukban. Az általa képviselt örökerdő szemlélet és a biológiai szempontokat előtérbe helyező erdőgazdálkodás követőkre talált az egyetemi oktatásban és az erdőgazdaság munkatársai közt is.

Jelentős faiparral rendelkeznek az elsődleges faipartól az épületelem-gyártásig. Csehországban elsőként szerezték

meg az FS minősítést, mely előnyhöz juttatta őket a brit piacokon.

Komoly gépgyártó, -fejlesztő és -javító bázisukon állítják elő a LARI kötélpályákat, csörlőket, pásztakészítő adaptereket.

2001-ben a Pro Silva Európa kongresszusát és tanulmányútját itt rendezik meg.

Stratégiai céljaik közt szerepel:

- A Pro Silva gazdálkodásra való áttérés.
- A természet fokozottabb védelme, jelenleg 19 erdőrezervátum folttal rendelkeznek a teljes terület 8%-án, különböző erdőtársulásokban.
- Az erdő feltártságnak fokozása, a jelenleg 15 fm/ha-ról.
- Az erdő esztétikai és rekreációs szerepének növelése.

Bükkgazdálkodás:

Elsőként egy, a szálalóvágás végső stádiumában lévő 140 éves bükköst néztünk meg. A vonalas szálalóvágásos felújítást 60 éve kezdték meg, az állomány 80 éves korában erős felső szintű gyérintéssel. Azt vallják, újulat korban dől el az állomány minősége. Az újulat és később a fiatalos sűrű és zárt kell legyen, a böhönccöket, oldalra elágazó csemetéket ápoláskor eltávolítják, de nem ritkítanak, a differenciálódást a természetes folyamatokra bízzák. A szálalóvágással az egykorú erdőtömb 1–60 éves foltokra, sávokra darabolódik. Vigyáznak, hogy állományszélen éles lépcső, ugrás ne keletkezzen, hanem a magasság menetelesen változzék. A támadóvonalakat úgy tervezik meg, hogy dél felől az állomány zárt legyen, a nap ne süssön be. Az egyébként kifogástalan hegyi juharal, kőrissel, madárcseresznyével elegyes természetes újulatot vörösfenyővel egészítik

ki, amit az őz kidörzsölése ellen egyedi védelemmel látnak el. Később láttunk ilyen vörösfenyővel elegyített bükkösöket, ahol 120 éves korban a hektáronkénti fatömeg 620 m³ volt, 170 éves korban az 1000 m³/ha-t meghaladta. A bükk átlagmagassága 30 m, a vörösfenyőé 39 m, de az uralkodó egyedek 43–50 m magasak voltak, ez az állományszerkezet a termőhelyet és a teret optimálisan kihasználja.

Az erdő alját kefesűrűn elborító újulat láttán rákérdeztünk, miként gazdálkodnak a vadállománnyal. Nagyon csekély vadlétszámot tartanak fenn, az itthon elfogadott vadsűrűség töredékét, annak ellenére, hogy a terület vadeltartó képessége a kedvező erdőszerkezetnek köszönhetően igen magas, mindössze 60 db nagyvadat lőnek egy évben a 10 441 ha-on. Így a törzsalomány többé-kevésbé állandó, ezt elviselhető létszámnak tartják. Szarvas csak ritkán, átvonulóban fordul elő a területen, őz, muflon és vaddisznó gyakoribb. Nem vadásztatnak külföldieket, csak vadkárelhárítás folyik, melyet a szakszemélyzet végez. Ennél a gazdálkodásnál – és ilyen vadsűrűség mellett – a csemeték mindenütt ott vannak, ahol a felső szintben egy kis záródásihiány keletkezik, így a vágásra történő besorolásnál az állományszerkezeti és törzsmínőség szempontok lehetnek az elsődlegesek.

Több erdőrészletben megállva megismertettek az állománynevelés folyamatával. A nevelés csemete korban kezdődik, de minden fejlődési fázisban jellemző egészen a növedékfokozó gyérintésig, hogy az ápolási-tisztítási-gyérintési munka elenyésző, csak a néhány nem kívánatos egyed eltávolítására szorítkozik, a fiatalosok rendkívül sűrűek. A gyérintések során

csakis a felső szintben dolgoznak, és mindig a legrosszabb koronájú egyedeket vágják ki, egy-egy gyérités erélye 10–14 m³/ha, az alsó szintet érintetlenül hagyják. Az állományokban a közelítőnyomokat mindenütt egységesen sárga fluoreszkáló festékkel ferde vonallal jelölik a törzseken. A közelítőnyomra csörlővel húzzák be a fákat, 34% feletti lejtés esetén kötélpályát alkalmaznak.

Az idősebb állományok gyéritése során a felső szintbeli erősebb (20%) gyérités hatására a talajra fény jut, és az állományban itt-ott az újulat már megjelenik. Ennek az szerepe, hogy a felhalmozódott avar lebomlása elkezdődjék, ugyanis a nudum bükkös avarán nem indul be a felújulás. A gyérités és a véghasználat gyakorlatilag összeolvad. Ezt a szisztémát 150 éve alkalmazzák, úgymond 100 év óta készítik elő a mostani felújításokat. A felújításnál a fokozatosság és kis területeken végzett munka jellemző.

Így elkerüljük, hogy az erős, hirtelen bontás hatására a talaj elgyomosodjék.

A területet a két nap során alaposan bejárva sehol nem láttunk nagy vágásterületeket, letarolt hegyszéleket. A meglepően nagy éves fakitermelésnek szinte a nyomait sem lehet látni, úgy eloszlik a teljes területen. 0,5–1 ha-os vagy még kisebb végvágott foltokkal elég gyakran lehet találkozni zárt állománnyal körülvéve, de ezekről a laikusnak sem az erdőirtás jut eszébe, hanem ellenkezőleg, nagyon kellemes színfoltjai a tájnak. A legtöbb ilyen kis vágás, hulladék fenyőlécekből összeszegelt, könnyű kerítéspanellel van körbekerítve őz ellen. Látunk lebontott, áthelyezett paneleket, de akadnak a sűrű fiatalos által benőtt építmények is, melyek idővel humuszvá válnak.

Tölgygazdálkodás:

Egy régi cseh mondás szerint „A tölgyhöz idő kell és idegek”.

Úgy látszik, ők mindkettővel rendelkeznek, mert a bemutatott területeken kiváló szerkezetű és minőségű állományokat láthattunk. A kezelés a bükknél alkalmazotthoz hasonló, de figyelembe veszi a tölgy fényigényességét, hosszú életciklusát. A tölgyet 160 évig tartják fenn, figyelve arra, hogy törzse ámyalva, a korona pedig fényben legyen. Itt jobban kell figyelni a korona minőségére és fejlődésére. Elsőként egy vonalas szálalóvágást láthattunk, ahol a levágott sáv 15 év korú volt, de olyan sűrű, hogy alig lehetett kőzé menni. A mellette lévő sávban még állt az erdő, tökéletesen alátelepülve. A fiatalost sűrűn tartják, csak bizonyos hálózatban adnak egy kis fényt néhány különö-

sen szép, egyenes fát megsegítve. A sűrű állást azzal magyarázzák, hogy nincs sok csapadék, a záródás szükséges a klíma megtartása végett. Valóban, a fiatalosba belépve több fokkal hűvösebb volt, mint 10 méterrel odébb a bontott állományban.

Tovább haladva a gyéritési korú gyertyános-kocsánytalan tölgyesben már két szintű állományt láthattunk. Az alsó szintet sűrű gyertyán, bükk és hárs alkotta. Ezekben is csak nagyon finom felső szintbeli gyéritést végeznek.

Érdekes látványt nyújtott egy másfél-két méter magas, tölgy természetes újulattal alátelepült idős erdeifenyves.

Erdőesztétika, rekreáció:

Mivel egy nagyváros – Brno – 30 km-es közelségében gazdálkodnak, így az erdő jóléti, rekreációs szerepe igen jelentős. Az erdőterületen 60 db különböző emlékmű, állásfoglalás, emlékhely található, mindegyik igényesen megépítve és gondozva. Legalább ötöt-hatot közvetlen közelről szemügyre vettünk. Mindenütt frissen nyírt gyepek övezte ezeket a helyeket, szemétnek, firkálásnak, rongálásnak a nyomát sem lehetett látni. Vezetőnk elmondta, hogy szeméttárolót szándékosan nem helyeznek el erdőterületen, azt igyekeznek tudatosítani a kirándulókkal, hogy a hozott szemetet vigyék is haza. Rongálás és szemételés azért természetesen ott is előfordul, de ennek a nyomait azonnal eltüntetik, mert azt tapasztalták, hogy a kulturált, rendezett környezetre az emberek jobban vigyáznak. Amint tapasztaltuk is, az erdő látogatottsága meglehetősen nagy.

A kis parkszerűen kialakított emlékhelyekről úgy vélekednek, ezek az ő névjegykártyáik, melyről a kirándulók megítélik az erdészet munkáját, ezért kiemelt figyelmet fordítanak rájuk. Ez egyben része a szakma lobby tevékenységének is, hiszen a városból számos politikus és befolyásos ember látogat ki az erdőbe, akiken az erdőgazdálkodás állami szintű elismerése múlik.

Az legjelentősebb emlékhely a 4 ha-os Ricmanice arborétumban felállított „Fák emlékműve”. A 7 m magas, szépen kivitelezett emlékmű egyik oldalára Vrchlicky „Fák” című versének Dyk erdészprofesszor által megzenésített változatát vették, a másik felén 17 ország egy-egy híres erdész egyéniségének mondása szerepel, saját országja nyelvén. Közük szerepel Róth Gyulától egy mondat: „Az erdő zúgása örök, mint a tenger morajlása.” A terapi bemutatót egy 140 ha-os valódi szálaló erdőben tett rövid sétával fejeztük be. A luc, bükk, tölgy, jegenyefenyő, erde-

ifenyő fajok alkotta állományt 60 éve szálalva kezelik, három évtized felmérései egybevéve 14 m³/ha éves növedéket állapítanak meg. A termőhely alapján vágásos erdőben a növedék 6 m³/ha lenne a fatermési táblázatok szerint. Az érett fák kivétele 10 évenként történik a 6 m³-nek megfelelő mértékben, így az állomány tovább korosodik, fatömege gyorsul. Nagyszerű élmény volt látni, az erdő milyen produkcióra képes, ha a természetének megfelelő szerkezetet biztosítjuk számára.

Összefoglalva, a tanulmányút során tapasztalt természetközeli erdőkép több tényező eredménye:

– Az apró tájmozaikot eredményező erdőkezelés

– A gondos, apró részletekre is odafigyelő gazdálkodás és alacsony vadlétszám fenntartása

– A 150 éves hagyományok, a hosszú idő alatt kifinomult módszerek alkalmazása

Úgy érzem, hogy egy olyan világban járok, amelyet századunk első felének nagy erdészegényiségei, Fekete Lajos, Róth Gyula és társaik álmodtak meg. Csehországban az örökérdő szemlélet nem szakadt meg, Josef Konsel eszméit utódai valóra váltották.

Elismerés illeti vendéglátóinkat Jaroslav Martinek igazgató urat, Pavel Mauer és Jirí Truhlár erdőmérnök urakat és munkatársaikat, akiknek ezt a kiváló szakmai élményt köszönhetjük.

Kép és szöveg: **Barton Zsolt**

Lakatos Károly: Az erdei szalonka és vadászata (Szeged, 1904) – Budapest, 1999

Lakatos Károly (1853–1914) vadászati és ornitológiai szakíró, a Természet című folyóirat társszerkesztőjeként írta ezt a művét. Ez az első magyar nyelvű monográfia az erdei szalonka természetrajzi és vadászati jelentőségéről, különlegességéről. Lakatos több évtizedes vadászati tapasztalataival egészítette ki, tette olvasmányossá a korabeli szakirodalomban – elsősorban német művek alapján – bemutatott nevezetes madarat.

Közel egy évszázad elteltével ez a könyv most ismét napvilágot látott, mégpedig faksimile kiadásban, tetszetős külsővel. Ajánljuk a vadászoknak, természetbarátoknak, ornitológusoknak és mindenkinek, akit érdekel ez a rejtélyes életmód, titokzatos madár.

A kötet megrendelhető: Nagy Kálmán 1/295-0764-es telefonszámon, ill. üzenetrögzítőn (ára: 2500 Ft).